

Boekverslag Nederlands Max Havelaar door Multatuli

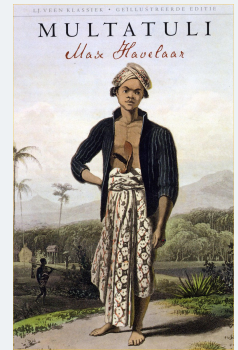
Boekverslag door een scholier

6587 woorden

27 februari 2006

★ 7,6

333 keer beoordeeld

Auteur	Multatuli
Genre	Roman, Geschiedenis, Politiek
Eerste uitgave	1860
Vak	Nederlands

Opdracht 1

Samenvatting

Batavus Droogstoppel is makelaar in koffie. Hij wil een boek gaan schrijven over zijn handel. Dan ontmoet hij een oude schoolvriend, Max Havelaar. Droogstoppel noemt hem Sjaalman, omdat hij geen jas draagt, maar een 'soort sjaal die over zijn schouders hangt'. Sjaalman vraagt hem of hij een pak manuscripten wil verwerken en uitgeven. Droogstoppel ontdekt dat hij wel een paar delen uit dat pak kan gebruiken en neemt het aan. Hij laat zijn medewerker [= een zoon van een zakenpartner die hij wil houden], de Duitser Ernest Stern, de belangrijkste delen uitzoeken. Deze maakt echter een verhaal van de ervaringen van Havelaar in Lebak in plaats van een studie over de koffiëhandel.

Er wordt verteld, dat Max Havelaar werkzaam is in Lebak in Indië. Hij is daar assistent-resident en ziet het als zijn plicht, de misstanden in Lebak aan te pakken. Er wordt uit de doeken gedaan dat de regent, een inlandse leider, mede schuldig is aan de slechte situatie van de Javanen. Deze buit zijn eigen volk uit, door ze onbetaalde arbeid op zijn land te laten verrichten. In het archief van zijn voorganger staan hierover gegevens vermeld. Ook de resident van Bantam, Slijmering, is bekend met deze gegevens.

Droogstoppel vindt het nodig om een 'meer solide' hoofdstuk in te bouwen. Hij geeft zijn commentaar op het, volgens hem, oninteressante verhaal over Lebak. Hij beschrijft een preek van dominee Wawelaar. Hij betraaft Stern op het voordragen van poëzie en laat hem voor straf een aantal gedichten analyseren.

Droogstoppel is namelijk een puur materialistisch persoon, die niets moet hebben van 'zwevend' taalgebruik, als in poëzie gebruikt wordt.

De levensgeschiedenis van Havelaar komt aan het licht en het blijkt, dat deze niet geheel vlekkeloos is. Hij wil de misstanden aanpakken, maar de regent is niet voor rede vatbaar. Havelaar beschrijft in het verhaal van Saïdjah en Adinda de leefomstandigheden in Lebak. Havelaar besluit de regent aan te klagen bij Slijmering. Slijmering ontvangt geld van de regent en vraagt Havelaar zijn aanklacht in te trekken. Dat weigert Havelaar, zodat de zaak bij de Gouverneur-generaal terechtkomt. Havelaar neemt ontslag en

wacht op een reactie van de Gouverneur-generaal. Die krijgt hij niet.

Multatuli neemt nu zelf het woord en stuurt Stern en Droogstoppel weg. Hij heeft genoeg van zijn scheppingen, hij heeft ze niet meer nodig. Hij legt de twee doelen van zijn boek uit: 'Ik wilde in de eerste plaats het aanzijn geven aan iets dat als heilige poesaka (erfstuk) zal kunnen bewaard worden voor Max en zijn zusje, als hun ouders zullen zijn omgekomen van ellende.'... 'En in de tweede plaats: ik wil gelezen worden. (door staatlieden, letterkundigen, handelaren, Gouverneurs-generaal in ruste, enz.)

Bron: <http://www.verdec.com/hulpje/boekvers/max.htm>

Titelverklaring

De titel, Max Havelaar of de koffiveilingen der Nerderlansche Handelmaatschappij, lijkt op het eerste gezicht vrij neutraal maar bevat meer dan de meeste mensen denken. De titel stelt de lezer voor een keuze. De lezer kan kiezen voor het standpunt en de visie van Max Havelaar, de hoofdpersoon van het boek, of voor het standpunt van Batavus Droogstoppel, de gegoede burger die belang heeft bij de gangbare koloniale politiek in Nederlands Indië. De twee delen van de titel worden door Multatuli verbonden met het woordje "of". Door de lezer voor een keuze te stellen wil Multatuli een bewustwordingsproces op gang brengen van de slechte levensomstandigheden van de inlandse bevolking in Nederlands Indië. Hij hoopt daarbij dat de lezers kiezen voor de idealen van de held Max Havelaar, die de omstandigheden voor de inlandse bevolking probeert te verbeteren.

Motto

Aan de diep vereerde nagedachtenis van Everdine Huberte, baronesse Van Wynbergen, der trouwe gade der heldhaftige liefdevolle moeder, der edele vrouw.

Dit was Multatuli's vrouw, in het boek het karakter van Max' vrouw Tine.

Deze nagedachtenis wordt opgevolgd door een kort onuitgegeven toneelspel. In het toneelstuk is te lezen hoe Lothario wordt beschuldigd van moord en wordt veroordeeld tot de doodstraf. Echter, diegene die Lothario vermoord zou hebben (Barbertje), blijkt nog te leven. Lothario wordt niet vrijgesproken. De aanklacht wordt slechts aangepast en hij krijgt zijn straf alsnog opgelegd.

Dit toneelspel is een weerspiegeling van het probleem dat ook in het boek beschreven wordt; namelijk het ONRECHT dat de inlandse bevolking op Lebak aangedaan wordt.

Structuur

Het verhaal is in drie delen opgedeeld. De eerste verhaallijn is het verhaal dat verteld wordt door Batavus Droogstoppel, de tweede verhaallijn is het boek dat door Stern geschreven wordt en waarin Max Havelaar een prominente rol speelt. De laatste verhaallijn is de kortste. Daarin geeft de schrijver zijn mening over bepaalde personages (Stern en Droogstoppel), over het onderwerp en het doel van zijn eigen boek. De delen onderling zijn over het algemeen in chronologische volgorde beschreven.

De gebeurtenissen in de onderlinge delen hangen goed met elkaar samen, maar als er over wordt gesprongen van de ene verhaallijn naar de andere, is de sprong die in het verhaal gemaakt wordt af en

toe groot, omdat je in één keer weer midden in een andere verhaallijn terecht komt. Echter vormt de verhaallijn van Droogstoppel het omhulsel van de verhaallijn over Havelaar. Dit wil zeggen dat het verhaal over Havelaar ingeleid, onderbroken en afgemaakt wordt door de verhaallijn van Droogstoppel. Het verhaal begint met een korte later ingevoegde inleiding over Multatuli zelf en is opgebouwd uit twintig hoofdstukken. Ook bevat het boek helemaal op het eind een lijst van noten die feiten, woordverklaringen of nadere beschrijvingen van personen of gebeurtenissen bevatten.

Samenhang

Eén van de belangrijkste kunstgrepen die het boek technisch zo goed maakt is de samenhang tussen de verschillende verhaallijnen. Deze wordt bereikt door de verschillende manieren om samenhang tot stand te brengen. Het meest opvallend is de samenhang, tot stand gebracht door middel van tegenstelling. Het gaat in dit geval om de tegenstelling tussen de Droogstoppel en Max Havelaar. Droogstoppel is alleen maar geïnteresseerd in de winst op de koffieveilingen, niet in het onrecht dat de inlandse bevolking op de koffieplantages wordt aangedaan. Hij ziet Havelaar als een bedreiging voor de koffiehandel. Havelaar daarentegen zet zich juist in voor de belangenbehartiging van de inlandse bevolking. Hoe het er op de koffiemarkt aan toe gaat, vindt hij een bijzaak. Ook overeenkomsten tussen de verschillende verhaallijnen zijn te vinden. Het belangrijkste voorbeeld daarvan is dat Sjaalman (Max Havelaar) zich zowel in de eerste als in de tweede verhaallijn inzet voor de inlandse bevolking. Ook de spanningen die er tussen de verschillende personen in de verhaallijnen heersen vormen een overeenkomst tussen de verhaallijnen. Ook herhaling is in de verschillende verhaallijnen te herkennen. Zowel in de eerste als in de tweede verhaallijn wordt de lezer geconfronteerd met het feit dat Max Havelaar uit Nederlands-Indië wordt ontslagen. Ook onderwerpen als koffie en de bescherming en uitbuiting van de inlandse bevolking komen in het hele boek herhalend terug. Mooie voorbeelden van contrast zijn te vinden in het verhaal over Saïdjah en Adinda. Dit mooie liefdesverhaal eindigt met de wrede moord op Adinda en haar familie. Een ander voorbeeld van een contrast is het feit dat de Regenten op Nederlands-Indië net doen of zij het zeer goed voor hebben met de inlandse bevolking maar ondertussen kiezen ze voor eigen succes en buiten ze de bevolking uit. Tenslotte is er gebruik gemaakt van spiegeling. In de eerste verhaallijn maakt de lezer kennis met Sjaalman. Hij is in feite Max Havelaar, die na zijn ontslag in Nederlands-Indië, naar Nederland is teruggekeerd.

Het boek begint de beschrijving van de werk- en levensomstandigheden van Batavus Droogstoppel, beschreven in een ik-perspectief. In deze verhaallijn maken we verder kennis met Sjaalman, van wie Droogstoppel het pak met geschriften krijgt. De zoon van een buitenlandse zakenpartner van Droogstoppel, Ernest Stern, krijgt de opdracht om van deze geschriften een boek te schrijven over koffie. Dit boek vormt de tweede verhaallijn, waarin Stern een beschrijving geeft van het leven van Max Havelaar, die in Lebak (Indonesië) de functie van assistent-resident bekleedt. Hier zie je duidelijk een mooie overloop tussen de twee verhaallijnen. Ook de derde verhaallijn sluit mooi aan bij de vorige twee. Aan het einde van het boek neemt Multatuli zelf het woord en levert zelf zijn commentaar op de situatie in Nederlands-Indië.

Perspectief

De eerste verhaallijn, waarin Droogstoppel aan het woord is, is geschreven in een alwetend ik-perspectief. Droogstoppel beschrijft het verhaal als situatie waarin hij zelf meespeelt en is alwetend omdat hij van alle

personages de gedachten en gevoelens overziet. De eerste verhaallijn wordt afgewisseld door de verhaallijn waarin Stern als een alwetende verteller (auctoriale verteller) het verhaal van Max Havelaar als assistent-resident in Lebak beschrijft. Tenslotte neemt Multatuli het woord van Stern over als auctoriale verteller. Hij overziet de gedachten en gevoelens van alle personages in zijn boek en kent alle gebeurtenissen uit het verleden. Daardoor kan hij uiteindelijk zijn mening, de boodschap van het boek, naar voren brengen.

Ruimte

De eerste verhaallijn over Batavus Droogstoppel speelt zich af in Amsterdam. Dit is geen toeval. Multatuli heeft Amsterdam gekozen omdat deze stad een belangrijk handelscentrum was. Met het oog op de koffiehandel die in het boek een belangrijke rol speelt, is Amsterdam dus een goed gekozen decor. Droogstoppel vertelt meerdere malen dat hij woont aan de Lauriergracht No. 37. (staat voor burgerlijkheid) en in koffie doet. Ook speelt een deel van deze verhaallijn zich af bij de familie Rosemeyer, die in suiker doet. Hier wordt op zondag meerdere malen het boek dat door Stern geschreven wordt, voorgelezen. Tenslotte wordt in deze verhaallijn het bezoek van Droogstoppel aan het huis van Sjaalman beschreven.

De tweede verhaallijn, het boek van Stern, speelt zich volledig af in Lebak in Nederlands Indië, grotenendeels bij Max Havelaar thuis. Multatuli heeft waarschijnlijk voor Lebak gekozen omdat dit met het oog op de uitbuiting van de Javaanse bevolking het centrum van Nederlands-Indië was. In Lebak zaten namelijk zeer veel hoge bestuursambtenaren.

Multatuli zelf bevindt zich tijdens het schrijven op een zolderkamertje van een Brussels logement om ongestoord zijn verhaal te kunnen schrijven. Het commentaar dat hij levert staat logischer wijs vrij van enige ruimte.

Belangrijkste personages

Max Havelaar (35), ook wel Sjaalman geheten, een geïdealiseerd zelfportret. Hij is een slanke en vlug bewegende man. Beschreven wordt hij als een 'vat vol tegenstrijdigheid'. Hij is zeer intelligent ('geen wetenschap is hem vreemd') maar begrijpt soms de simpelste dingen niet en is naïef. Hij is erg gesteld op de waarheid en op recht, zet zich daar ook volledig voorin omdat hij erg geduldig is. Hij is moedig, dromerig, gelovig en is het gelukkigst met zijn gezin. Zijn karaktertrek het recht te willen behalen heeft het hele verhaal gevormd.

Tine Havelaar, gebaseerd op Multatuli's vrouw. Zij komt uit een rijke familie, die willen dat zij bij de arme Max weg gaat. Maar daar denkt zij absoluut niet over na; Max is alles voor haar. Ze doet alles wat hij zegt en geeft hem altijd gelijk.

Batavus Droogstoppel, een oude schoolvriend van Havelaar en makelaar in koffie. Hij is een van de twee vertellers en heeft een zeer nuchtere kijk op het verhaal. Hij vindt Max een arme sloeber, het is zijn eigen schuld dat hij zo arm is. Droogstoppel is streng protestants: alles is volgens Gods wil. Droogstoppel is alleen maar geïnteresseerd in de winst op de koffieveilingen, niet in onrecht. Hij ziet Havelaar als een bedreiging voor de koffiehandel. Batavus schaamt zich voor Stern en weet niet hoe hij zichzelf moet goedpraten. "Schrijf toch zulke zinneloze dingen niet, Stern!"

Multatuli zelf heeft een hekel aan “dat produkt van vuile geldzucht en godslasterlijke femelarij. Ge zijt opgegroeid tot een monster onder mijn pen!”

Ernest Stern, een romantische dweper. Hij komt uit Hamburg en heeft de taak gekregen uit het pakket van Havelaar zijn verhaal op te maken. Stern is geïnteresseerd in de geschiedenis en in het onrecht te Lebak. Al wil hij het verhaal soms wel iets te mooi maken omdat hij grote bewondering voor het eenzame gevecht van Havelaar heeft.

Tijd

Het verhaal, verteld door Droogstoppel, speelt zich af in 1860 en is geschreven in de tegenwoordige tijd. Deze verhaallijn is grotendeels in chronologische volgorde verteld maar wordt af en toe onderbroken door een paar flashbacks waarin Droogstoppel gebeurtenissen beschrijft die al eerder hebben plaatsgevonden. De vertelde tijd is niet precies te bepalen maar deze is ongeveer een tot twee maanden. In deze tijd schrijft Stern zijn boek en wordt het verhaal over Max Havelaar op verschillende zondagen voorgelezen.

Het verhaal over Havelaar speelt in 1856 en is in de verleden tijd geschreven. Ook deze verhaallijn is grotendeels in chronologische volgorden beschreven. Ook hier zijn voorbeelden van flashbacks te vinden. Een daarvan is de terugblik van Max op zijn ambtenaarschap op Sumatra. De vertelde tijd beslaat hier de periode dat Max Havelaar op Lebak assistent-resident is.

In beide verhaallijnen wordt gebruikt gemaakt van tijdsverdichting. Zowel binnen het verhaal over Droogstoppel als over Max Havelaar wordt niet elke dag letterlijk beschreven. Soms wordt er binnen het verhaal een week overgeslagen omdat er geen belangrijke dingen gebeurd zijn.

Als je beide verhaallijnen combineert zou je de verhaallijn over Max Havelaar als een grote flashback kunnen zien. Het is de periode waarop Sjaalman (indirect via zijn pak) terugblijkt en waarin hij als assistent-resident werkzaam was in Lebak.

Thematiek

Het thema van het boek is: de strijd tegen het onrecht en een poging tot eerherstel.

Dit thema geeft aan welk doel de schrijver met het boek wil bereiken. Ten eerst wil hij een einde maken aan de onderdrukking van de Javanen, door te laten zien hoe erg ze lijden. Ten tweede wil hij eerherstel voor zichzelf behalen omdat hij wordt gezien als een arme sloeber. Veel mensen bekijken hem zoals Droogstoppel dat doet. Deze concludeert dat je alleen arm kunt zijn als je niet werkt of als God dat zo wil. Multatuli wil duidelijk maken dat zijn armoede is ontstaan door zijn vrijgevigheid en gevecht tegen de onderdrukking. Hij wil een eind maken aan zijn reputatie.

Ook spelen de volgende motieven een rol: ambtenarij en onrecht en uitbuiting (en de strijd daartegen). Ook wordt kritiek gegeven op de kerk en op de samenleving.

Opdracht 2

De biografie van Multatuli vergeleken met het leven van Max Havelaar

Biografie

Multatuli is het pseudoniem van Eduard Douwes Dekker. Dit pseudoniem betekent ‘Ik heb veel gedragen’.

Hij wordt geboren op 3 maart 1820 in Amsterdam. Na een onvoltooide middelbare schoolopleiding, wordt hij in 1838 aangenomen bij het Nederlands bestuur in Indië (nu Indonesië). In deze periode schrijft hij zijn eerste werken, waarvan bijna niets wordt gepubliceerd. Hij vervult verschillende ambtelijke functies in Indonesië. Bij het zien van de misstanden en armoede, neemt hij zich voor om de ideale bestuursambtenaar te worden. Hij trouwt in 1846 met Everdina Huberta, baronesse van Wijnbergen. Na een aantal conflicten met zijn meerderen, over tekorten in de kas, neemt hij drie jaar verlof in Nederland. Als hij terugkeert naar Indië, wordt hij in 1856 benoemd tot assistent-resident in Lebak. Daar dient hij een klacht in tegen de regent Karta Natta Nagara, een inlandse bestuurder. Deze maakt op allerlei manieren misbruik van zijn positie, door zijn volk af te persen en uit te buiten. Douwes Dekker wil zijn aanklacht pas toelichten na de afzetting van de regent. Zijn superieur accepteert dit niet en laat hem overplaatsen. Dit heeft tot gevolg dat Douwes Dekker ontslag neemt. Achteraf blijkt de aanklacht niet ongegrond te zijn. Douwes Dekker gaat in 1857 terug naar Nederland, twee jaar later volgt zijn vrouw. Het gezin zit financieel aan de grond. Om zijn eergevoel te herstellen en om het lot van de inlanders te verbeteren, schrijft hij het hele verhaal op. In enkele weken schrijft hij de roman Max Havelaar, of de koffiveilingen van de Nederlandsche Handel-Maatschappij. Aanvankelijk komt het boek, onder de naam Multatuli, uit in een versie, waaruit belangrijke namen en data zijn verwijderd. Daarmee wordt de bewijskracht van het werk een stuk kleiner. Pas na de derde druk krijgt Multatuli de kans om dit te herstellen. Na de uitgifte van dit werk is Douwes Dekker een verbitterd man geworden. De rest van zijn leven brengt hij door met gokken, zwerven, bedriegerijen en huwelijksproblemen. Nog voor de dood van zijn vrouw, heeft hij een relatie met Mimi. In 1887 overlijdt hij in Nieder-Ingelheim. In 1950 is een begin gemaakt met het uitgeven van de Volledige Werken. Deze uitgaven bevatten de literaire werken van Multatuli en de brieven en documenten die hij geschreven heeft. In 1978 wordt een standbeeld van Multatuli opgericht in Amsterdam.

De belevenissen van de hoofdfiguur, Max Havelaar, in de roman zijn grotendeels een geromantiseerde versie het leven van Eduard Douwes Dekker in Nederlands-Indië. Beide vechten ze tegen de armoede en uitbuiting van het volk en gaan daaraan uiteindelijk ten onder. Ook de karakters van Eduard Douwes en Havelaar komen overeen. Beide zijn slim en moedig maar vaak ook dromerig en naïef. Beide zijn idealisten die hun doel, het verbeteren van de omstandigheden voor de inlandse bevolking, ten koste van alles proberen te verwerkelijken. In het boek wordt Max Havelaar, net zoals Dekker, overgeplaatst na het indienen van een aanklacht tegen de regent.

Havelaar wordt in het boek neergezet als de bevrijder van de Indonesiërs. Dekker wilde ook de Javaanse bevolking bevrijden van de onderdrukking door de Nederlanders.

Kortom, het karakter en het leven van het personage Havelaar in het boek zijn gebaseerd op het karakter van Multatuli en zijn leven in Nederlands Indië.

Het verschil tussen Multatuli en Havelaar is, dat het personage Max Havelaar slechts een beschrijving is van het leven van Multatuli in Nederlands-Indië. De periode in het leven van Multatuli na terugkomst in Nederland wordt verteld door het sjaalman-personage. In deze periode is Multatuli aan lager wal geraakt en probeert hij zijn boeken te laten uitgeven.

Opdracht 3

‘Max Havelaar’ in een literair-historische traditie

Na het uitbrengen van het boek Max Havelaar door Multatuli ontstond er enorm veel oproer binnen de Nederlandse samenleving. Het boek bezat erg veel kritiek op de maatschappij, en was totaal nieuw voor die tijd. Ondanks het boek vernieuwend was, is er toch duidelijk ook invloed van de tijd en de literaire traditie in terug te vinden. Hieronder staan een paar voorbeelden om duidelijk te laten zien in welke literair-historische traditie dit boek te plaatsen valt.

De hoofdpersoon is een grootmoedig man, een dromer, en heeft grootse idealen. Max Havelaar is assistent-resident van Lebak, en denkt door enkele acties meteen het leven van de inlandse bevolking te kunnen verbeteren. Hij gaat zo ver in deze droom dat hij niet bang is om voor dit ideaal zijn baan en zelfs zijn leven op te offeren. Hij kan er maar niet mee leven dat de koning en regering van het land, waar hij geboren is, een land zo onderdrukken en uitzuigen. Een land dat ze nota bene zomaar zijn binnengevallen. Max Havelaar leeft hierdoor in onvrede. Deze persoonsbeschrijving past perfect bij de personages die je tegenkomt in de Romantische literatuur. Romantische personages zijn vaak dolenden met een groot onvervulbaar verlangen, idealisten en wereldverbeteraars of lijdens aan weltschmerz. Ongeveer alle kenmerken van het romantische personage, dat hierboven is beschreven, komen terug in het karakter van Max Havelaar.

Maar niet alleen het personage Max Havelaar is romantisch, ook in het boek zelf is de stroming van de romantiek duidelijk waar te nemen. Multatuli had met het schrijven van Max Havelaar namelijk een doel voor ogen: het aan de kaak stellen van de uitzuiging van het inlandse volk. Multatuli beoogde een buitenliterair effect, hij wilde door middel van zijn fictie ingrijpen in de realiteit. Multatuli wilde ingrijpen in de politieke werkelijkheid. Al deze dingen maken dat het bekendste boek van Eduard Douwes Dekker een erg sociaal geëngageerd karakter krijgt. Multatuli was een sociaal bewogen auteur. Ook uit deze gegevens is te concluderen dat ‘Max Havelaar of de koffieveilingen der Nederlandsche handelmaatschappij’ een romantisch boek is. Één van de kenmerken van de romantische stroming is namelijk het engagement. Een sociaal geëngageerde schrijver zet zich af tegen de zelfgenoegzame burger.

De zelfgenoegzame burger komt ook zelfs nog heel nadrukkelijk naar voren in het boek. Batavus Droogstoppel is namelijk hét voorbeeld van deze bourgeois satisfait. In het boek maakt Multatuli Droogstoppel, als symbool voor stijve kleinburgerlijkheid etc., belachelijk. Nog een ander kenmerk van de romantiek komt hierdoor naar voren: de breuk met het classicisme. Droogstoppel is op te vatten als symbool voor het classicisme. Kenmerken van het classicisme waren onder andere de puur rationele benadering van dingen en de opvatting dat kunst verbonden moest zijn aan allerlei regeltjes. De overeenkomst tussen deze kenmerken en Droogstoppel is groot. Door Droogstoppel belachelijk te maken, maakt hij in feite ook het classicisme belachelijk. Hij bréékt met het classicisme.

Na het geven van deze voorbeelden moet het nu niet meer moeilijk zijn ‘Max Havelaar of de koffieveilingen der Nederlandsche handelmaatschappij’ te plaatsen in een literair-historische traditie. Het boek behoort duidelijk tot de romantiek, dé heersende literaire stroming in de 19e eeuw tot 1880.

Als je nog iets specifieker in wil gaan op de literair-historische traditie kan je zeggen dat

Max Havelaar een Indische roman is. Max Havelaar is niet alleen de beroemdste, het is ook één van de eerste Indische romans en voor sommige critici vormt de Havelaar zelfs het beginpunt van de hele Indische letterkunde. Deze literair-historische traditie kwam pas laat, rond 1860, op gang. Vóór die tijd was er van de kant van de kritiek wel vraag naar Indische literatuur, maar pas vanaf 1860 weerspiegelt de literaire kritiek een aanzwellende stroom van Indische letterkunde.

Eduard Douwes Dekker schreef deze Indische roman omdat hij de Nederlands-Indische samenleving heeft gekend door zijn ervaringen die hij op heeft gedaan tijdens zijn bestuursfunctie. Tevens wordt in de Max Havelaar de Nederlands-Indische samenleving, en daarmee de koloniale omstandigheden, beschreven.

Opdracht 4

De waarderingsgeschiedenis van Max Havelaar door de jaren heen

- Waardering eerste uitgave boek (1860)

In Nederland was de gegoede burgerij aan de macht. Zij bestuurden in de zeventiende, achttiende en begin negentiende eeuw de koloniale onderneming in het geheim. Zij waren (mede)verantwoordelijk voor het mishandelen en uitpersen van de Javaanse bevolking door het opstellen van het cultuurstelsel(1830). Door de Nederlandse heerschappij kregen de inlandse koningen ook de kans hun eigen volk uit te buiten. Kritiek werd niet geduld. In 1860 komt Eduard Douwes Dekker's Max Havelaar uit. Het is de eerste openbare aanklacht tegen de onderdrukking van de bevolking en de corruptie van de Nederlandse ambtenaren in de Indische Archipel. Dit was natuurlijk een deuk in de reputatie van de gegoede burgerij, die dit schandaal ontkenden en hun eigen fouten niet wilden inzien. Enkele maanden na het verschijnen van Max Havelaar in 1860 zei de bekende politicus W.R. baron van Hovell in de Tweede Kamer: 'Er is de laatste tijd een zekere rilling door het land gegaan, veroorzaakt door een boek.' De lagere standen reageerden namelijk geschokt. Zij hadden geen idee hoe de Javanen in hun land werden behandeld. Zij vonden het goed dat het boek dit schandaal aan de kaak stelde.

- Waardering rond 1900

Tegen 1900 ging Nederland, evenals de andere koloniale machthebbers in Europa, met harde hand zijn gebiedsdelen in Indië vergroten. Aan Atjeh werd de oorlog verklaard(1871-1913), omdat Nederland last had van de zeeroverij van de Atjehers. Het werd een langdurige, bloedige strijd die meestal gevoerd werd door het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL) , dat sinds 1832 een zelfstandig leger was. Het brute optreden van het KNIL, dat vele oorlogsmisdaden toestond, leverde in Nederland wat kritiek op dat echter zonder directe gevolgen bleef. De Nederlandse houding tegenover andere culturen raakte namelijk zo ingesleten dat overzee hele volksstammen en volkeren konden worden onderdrukt. Het koloniale doden is lange tijd een vast bestanddeel geweest van de Nederlandse cultuur. Dit uitte zich ook in de waardering voor het boek. Er ontstond wel enige kritiek naar de regenten toe, maar de meeste burgers deden de onthullingen van het boek laconiek af als valse beschuldigingen. Mede door de ontwikkelde 'ethische politiek' in de 19de eeuw, bleven de meeste Nederlanders de 'inlander' beschouwen als een klein kind dat

gevormd moest worden.

- Waardering rond 1930

Veertig jaar na Dekker's dood, in 1926, kwam het boek van W.H.W. de Kock uit, met de titel: Lebak en de Max Havelaar. De ondertitel luidt: 'het boek van het schandelijk en fijngesponnen samenraapsel van leugens en valsche aantijgingen, van laster en van de meest geraffineerde laaghartigheid'. Dit is een goed voorbeeld dat duidelijk weergeeft hoe er over het boek werd gedacht rond de jaren '30.

In de jaren 30 heerste er over de gehele wereld een economische crisis. Nederland werd hier zeer zwaar door getroffen. Een logisch gevolg hiervan was dat de Nederlanders slechts aan hun eigen welzijn dachten. Ze hadden in deze zware tijden geen oog voor het welzijn van de Javanen. Het was voor hun van belang dat zij zoveel mogelijk inkomsten wierven. Zo ook op Java. Het was dus zeer ongunstig nu het recht van de Javanen de gaan verbeteren. Het was veel makkelijker het boek van Eduard Douwes Dekker als vals te beoordelen, dan zijn beweringen te erkennen, en geld te pompen in Indonesië.

- Waardering 1950-1970

In 1949 geeft Nederland onder grote internationale druk Indonesië op en wordt Indonesië onafhankelijk. Dit betekende echter niet dat Indonesië verleden tijd werd voor de Nederlanders. Veel Nederlandse kolonisten hadden zich hier namelijk gesetteld en families gesticht. Zij moesten op staande voet het land verlaten en terugkeren naar hun moederland. Ook veel bekende schrijvers uit die tijd, als Hella S. Haasse, Marga Minco en Helga Ruebsamen, waren in Indonesië geboren en wilden graag wat kwijt over het land. Voor hen was Eduard Douwes Dekker de eerste die iets over de sociale en economische aspecten vertelde. Daarom was hij met zijn boek een voorbeeld voor deze schrijvers. Het boek was in deze periode waarschijnlijk, dankzij de onafhankelijkheid van Indonesië, minder actueel. Het was voor de mensen minder van belang of de Javanen wel of niet juist waren behandeld. Wel werd het boek steeds meer als een literair prachtstuk bewonderd. In dat opzicht ging de waardering van het boek omhoog. De inhoud van het boek zou echter iets minder gewaardeerd zijn door al de Nederlandse oorlogsslachtoffers in Indonesië. De Nederlandse bevolking had namelijk meer belangstelling voor het eigen leed dan voor dat van de inlander.

- Waardering 1980-heden

Onder meer door Multatuli's werk kan iedereen al sinds vijf generaties weten dat de Nederlanders die in Oost-Indië dorpen lieten platbranden en vrouwen en kinderen vermoorden, een traditie gaande hielden. Maar dit onderwerp is nooit bestudeerd. In Nederland bestaat veel aandacht voor het eigen leed. De documentatie en studie van wat het land en de bewoners in de oorlog van 1940-1945 is aangedaan, krijgt van de overheid en de wetenschap ruime steun. Maar over de noodzaak van studie of openbaarmaking van wat de Nederlanders in hun eigen aanvalsoorlogen in de koloniën hebben aangericht, met ramingen van de aantallen slachtoffers van de 'Europese expansie', spreekt niemand. Wel wordt het boek als een literair meesterwerk beschouwd. Maar waarom? Wij snappen het niet.

Opdracht 5

Vergelijking van het boek met het toneelstuk

Op 24 mei 2005 zijn wij met de klas naar het toneelstuk 'Max Havelaar' geweest, dat werd opgevoerd in de Stadsschouwburg te Groningen. Er moest een vergelijking gemaakt worden van het boek met dit toneelstuk.

Wanneer wij het boek vergelijken met het toneelstuk zijn er vele overeenkomsten waar te nemen. Toch zijn er ook een aantal opvallende verschillen.

- De meeste personages in het boek komen overeen met de personages in het toneelstuk. Het is echter opvallend dat het personage Stern, die in het boek een belangrijke rol speelt, omdat hij het hele verhaal over Max Havelaar schrijft, in het toneelstuk ontbreekt. Dit is te verklaren met het feit dat zijn rol in het verhaal makkelijk overgenomen kan worden. Dit is in het toneelstuk dan ook gebeurd, zodat er niet teveel spelers nodig zouden zijn. Om dezelfde reden zijn ook minder belangrijke personages zoals bijvoorbeeld Duclari, in het toneelstuk weggelaten.
- Omdat Stern in het toneelstuk niet voorkomt, wordt het verhaal over Max Havelaar in het toneelstuk geschreven en verteld door Sjaalman. Deze overhandigt Droogstoppel zijn pak met documenten en geschriften. In het boek krijgt Stern van Droogstoppel de opdracht een boek te schrijven. In het toneelstuk wordt Sjaalman door Droogstoppel in zijn bedrijf aangenomen en krijgt hij de opdracht het boek te schrijven.
- In het boek wordt het boek dat Stern geschreven heeft door hemzelf op de zondag voorgelezen bij de Rosemeyers tijdens de 'krans'. In het toneelstuk wordt het verhaal van Sjaalman (in het boek het verhaal van Stern) als een toneelstuk opgevoerd door de Rosemeyers, de Droogstoppels en vooral door Sjaalman bij Droogstoppel thuis (zodat niet nog een extra decor nodig was). Het gevolg is dat iedereen in het toneelstuk een soort van dubbelrol krijgt. Zo spelen Sjaalman, Marie, Frits, Betsy, meneer Rosemeyer, mevrouw Rosemeyer en mevrouw Droogstoppel respectievelijk Max Havelaar, Tine Havelaar, Verbrugge, kleine Max, resident Slijmering, mevrouw Slotering en de Adhipatti (de regent). Door het boek van Sjaalman op deze manier op te voeren zijn de spelers erin geslaagd het boek van Multatuli in de vorm van een toneelstuk te gieten.
- In het toneelstuk speelt de ontevredenheid van Droogstoppel over het boek van Sjaalman een grotere rol dan in het boek. Dit wordt versterkt doordat Droogstoppel tijdens het opvoeren van het boek van Sjaalman op zondagmorgen geen rol heeft. In het toneelstuk zie je veel duidelijker de ruzie naar voren komen tussen Droogstoppel, die het boek allemaal maar niks vindt, en de rest van zijn familie, die er helemaal in op gaat.
- Het verhaal van Saidjah en Adinda, dat in het toneelstuk nog even op het eind aan de orde komt bevindt zich in het boek op een heel andere plek, namelijk ergens halverwege. Bovendien is het in het boek een onderdeel van het boek van Stern en in het toneelstuk een verhaal dat Frits en Betsy aan het boek van Sjaalman willen toevoegen. In het toneelstuk loopt dit liefdesverhaal parallel aan de liefde die opbloeit tussen Frits en Betsy. Zij zijn ook degenen die het verhaal in het toneelstuk opvoeren. In het boek komt dit uiteraard niet aan de orde, omdat daar het hele verhaal beschreven wordt door Stern. Ook speelt daar de

liefde tussen Frits en Betsy een veel kleinere rol.

- Vanzelfsprekend is dat in het toneelstuk kleine details achterwege worden gelaten, die in het boek wel genoemd worden. Deze details zijn niet van belang voor de essentie van het verhaal en worden in het toneelstuk weggelaten omdat het anders veel te lang zou duren. Een voorbeeld hiervan is de beschrijving van Droogstoppel van zijn bezoek aan een vroegere resident van Nederlands Indië. Ook zijn er tussen toneelstuk en boek subtiele verschillen die ervoor zorgen dat er niet steeds van decor gewisseld hoeft te worden. Bepaalde scènes uit het boek worden samengevoegd zodat het toneelstuk niet te lang duurt. Een voorbeeld hiervan is dat Sjaalman in het boek zijn pak bij Droogstoppel thuis komt afleveren na hun ontmoeting op straat en in het toneelstuk geeft Sjaalman hem dit pak onmiddellijk bij de ontmoeting.
- Het belangrijkste doel van het boek, het aan de kaak stellen van de uitbuiting van de inlandse bevolking in Nederlands Indië, komt in het toneelstuk veel minder naar voren dan in het boek zelf. Dit komt omdat in het toneelstuk de nadruk meer ligt bij het opvoeren van het verhaal in het boek van Sjaalman en de onenigheid die daardoor ontstaat tussen Droogstoppel en de rest van het gezelschap. In het toneelstuk is hiervoor waarschijnlijk gekozen, omdat als de nadruk alleen had gelegen op de uitbuiting er bepaalde spelers als mevrouw Droogstoppel en de gehele familie Rosemeyer een veel te kleine rol zouden hebben.
- Het laatste verschil tussen het boek en het toneelstuk is dat in het boek Multatuli zelf het woord neemt en koning Willem de Derde toespreekt. Hij vermeldt hier de essentie van het boek en laat merken dat hij vindt dat er aan het uitbuiten van de inlandse bevolking een einde moet komen. In het toneelstuk komt Multatuli echter niet voor. Dit zorgt er o.a. voor dat het werkelijke doel van het boek veel minder naar voren komt in het toneelstuk (zie vorige punt). In plaats van Multatuli neemt Droogstoppel aan het einde van het toneelstuk het woord. Hij laat nogmaals merken dat hij het boek van Sjaalman maar niks vindt en zegt dat hij hem zal wreken. Waarschijnlijk heeft men Multatuli in het toneelstuk achterwege gelaten omdat men de in het toneelstuk wil dat de verhaallijn over de familie Droogstoppel, Sjaalman en de Rosemeyers de werkelijkheid nabootst, en dus niet dat Multatuli de alwetende verteller van deze verhaallijn is. In het boek is dat duidelijk niet het geval. Door op het eind het woord te nemen laat Multatuli merken dat hij de alwetende verteller is, die zowel de verhaallijn over Droogstoppel als de verhaallijn over Havelaar op papier heeft gezet.

Persoonlijke beoordeling Max Havelaar (boek)

Toen we te horen kregen dat we voor een C-toets Max Havelaar 'moesten' lezen was ik redelijk enthousiast. Ik had al veel over het boek gehoord en het overgrote deel van wat ik er van gehoord had was uitermate positief: "Het kroonstuk van de Nederlandse literatuur" werd het een aantal keren zelfs genoemd, dat móest wel interessant zijn. Daarom begon ik al snel te lezen. Het eerste wat me opviel is dat ik veel langer dan normaal deed over één pagina en dat het begin van het boek ontzettend saai was! Maar ik wist dat degene die Multatuli het woord liet doen in de eerste hoofdstukken doelbewust als saai en langdradig moest overkomen. Inderdaad, Droogstoppel was saai! Na enige moeite bereikte ik dan eindelijk het stuk waarin Stern het woord neemt. Het lezen ging al een stuk sneller en het leek interessant te worden. Sterker nog ik begon het daadwerkelijk leuk te vinden (dit ondersteund door mijn persoonlijke affectie voor de Nederlandse koloniale geschiedenis). De manier waarop Multatuli Stern liet beschrijven hoe Max Havelaar de wereld om zich heen en het leven in Nederlands-Indië beschreef, beviel me wel. Maar de snelheid van mijn lezen (en daarmee mijn interesse in het verhaal) begon weer af te nemen. Het

taalgebruik van Max Havelaar is hier een grote medeplichtige, alhoewel hij natuurlijk veel levendiger vertelt dan Droogstoppel, werd het lezen er niet gemakkelijker op. Het dieptepunt van mijn leessnelheid, interesse en zin in het verhaal lag bij mij op het punt dat Havelaar, 's avonds na het eten, in de tuin al zijn verhalen aan het vertellen is. Ik zag er het nut wel van in. Natuurlijk bouwt Multatuli, door Havelaar al die (in mijn ogen vrij langdradige) verhalen te laten vertellen, slim op naar zijn uiteindelijke doel: het aan de kaak stellen van de uitzuiging van het inlandse volk. Toch, om mij geboeid te houden, had hij het hele verhaal over hoe hij assistent-resident van Lebak was geworden, beter iets in kunnen korten of met meer spanning kunnen vertellen. Op een gegeven moment verlángde ik zelfs naar het verhaal van Saïdja en Adinda. Dit verhaal overigens beviel me wél weer.

Het stuk na Saïdja en Adinda, waar Multatuli geleidelijk aan een meer directer en sterker betogende toon aanneemt, weet me weer te boeien. Delen van het boek vallen in het eind op hun plaats, verbanden en meningen worden duidelijk, de toon en intentie van het boek worden steeds pijnlijker voor al de 'Droogstoppels en Slijmeringen.' Het gegeven, dat in ieder geval dít stuk van het boek zo'n grote invloed heeft gehad op de politiek, maakt 't alleen al interessant. Bovendien vond ik het laatste stuk goed geschreven. Toen ik de laatste woorden van dit 'meesterwerk' had gelezen, bleef er bij mij een twijfelend gevoel over. Mijn uiteindelijke beoordeling is dan ook: gemiddeld. Nog één ding dat ik erover kwijt wil: die noten, zeer irritant!

Persoonlijke beoordeling Max Havelaar (toneel)

Ik kan wat korter zijn over het toneelstuk. Ik vond 't geslaagd! Erg leuk bekende gezichten en stemmen te zien en te horen. Bekende acteurs die bovendien hun rol ook nog eens prima uitvoerden. Er was goed geïmproviseerd op het boek, waardoor het een goed, overzichtelijk geheel werd. Ook één van de voordelen van het toneelstuk was dat ik het verhaal nu veel beter snap omdat ik het hele verhaal in drie uur gepresenteerd kreeg. Dit in groot contrast met de 2 weken, die ik heb besteed aan het lezen van het boek. Wat kan ik er nog meer over zeggen? Goed gespeeld, origineel, maar toch correct omgesprongen met de inhoud van het boek. Prima toneelstuk!

Persoonlijke beoordeling Max Havelaar (boek)

Toen wij zo vlak voor de meivakantie te horen kregen dat we naar aanleiding van het onderwerp "literatuur uit de 18e en 19e eeuw" het boek Max Havelaar moesten lezen, was iedereen, ik ook, enthousiast. In Laagland werd al genoemd dat dit boek van Multatuli 'het meesterwerk' van de 19e eeuw was en dat het tot de dag van vandaag zijn waarde niet had verloren. Voordat ik met lezen begon had ik dus hoge verwachtingen van het boek, ik had er nog geen negatief woord over gehoord. In de meivakantie ben ik begonnen met lezen en ik had mezelf voorgenomen het boek in een week tijd uit te lezen. Dit viel echter direct ontzettend tegen. Het lezen van een bladzijde kostte mij twee keer zo veel tijd als wanneer ik een ander boek lees. Dit kwam vooral door het ouderwetse taalgebruik van Multatuli, de vele (irritante) noten en de lange, niet eenvoudige zinsconstructies. Daarnaast was het begin van het boek heel erg saai. Na ongeveer 50 bladzijden had ik het boek het liefst aan de kant willen leggen, en als ik niet van tevoren had geweten dat Multatuli het personage Droogstoppel expres als 'saai' en 'langdradig' over wil laten komen, had ik inderdaad het lezen gestaakt. Daarnaast had men mij ook al verteld dat het eerste

deel van het boek niet het meest spraakmakende gedeelte was. Ik moest er gewoon even doorheen. Pas toen ik het gedeelte van het boek bereikte waarin Stern zijn verhaal over Max Havelaar begint, ging het lezen iets sneller. Het boek begint vanaf dat moment meer inhoud te krijgen en je begint langzamerhand door te krijgen waar Multatuli naartoe aan het schrijven is. Alleen de lange monologen van Max zelf blijven langdradig en moeilijk om door te komen, vooral door de plechtige toon die hij aanslaat.

Het verhaal over Saïdjah en Adinda kwam voor mij als een soort van pauze, waarin de lezer zich even kan ontspannen. De schrijfstijl werd vlotter en bovendien bevat het liefdesverhaal een soort van spanning, die de lezer tot op het laatst blijft vasthouden. Daarnaast vond ik het heel knap hoe Multatuli dit korte liefdesdrama als concreet voorbeeld heeft uitgewerkt, om zijn kritiek op de uitbuiting van de Javaanse bevolking naar voren te brengen, en om de lezers op emotionele wijze tot zijn standpunt over te halen. Het deel van het boek dat na het verhaal over Saïdjah en Adinda begint, bleef mij boeien. Hierin worden de verbanden tussen de verschillende verhaallijnen duidelijk en komt de mening van Multatuli en het doel van zijn boek goed naar voren. Pas toen ik dit gedeelte van het boek gelezen had, snapte ik waarom het boek zo'n grote politieke invloed heeft gehad en waarom er zoveel mensen door geraakt werden. Ook besepte ik toen dat het boek veel meer omvat dan alleen maar een beschrijving van de toestanden in Nederlands-Indië.

Samengevat vind ik het boek dus erg knap geschreven. De manier waarop Multatuli zijn aanklacht in feite eerst 'verpakt' is heel knap. De personages zijn goed gekozen en de stijl, al stond deze mij tijdens het lezen niet zo aan, is zeer toepasselijk. Als hij zijn aanklacht uiteindelijk 'uitpakt' wordt de boodschap in een keer duidelijk. De verhaallijnen vallen heel mooi samen. Het wordt de lezer dan in een keer duidelijk wat Multatuli echt wil zeggen. Toch vind ik dat Multatuli sommige delen van het boek beter iets had kunnen inkorten en iets concreter had kunnen presenteren, vooral om de aandacht van de lezer er beter bij te houden.